

O JEZIČNIM ZNAČAJKAMA KRIŽEVAČKO-PODRAVSKIH GOVORA

U knjizi Jele Maresić i Mire Menac-Mihalić *Frazeologija križevačko-podravskih govora s rječnicima* zasebnu cjelinu predstavlja početno poglavlje (12-30) pod naslovom "Karakteristike istraženih govora". To poglavlje upotpunjavaju priložene karte koje ilustriraju obrađenu građu, redom: *Akcentuacija* (tronaglasni sustavi koji čuvaju intonacijsku opreku u dugom slogu ili sustavi u kojima nema intonacijske opreke u dugom slogu, a imaju ograničenje naglasaka na posljednja dva sloga (akcenatske) riječi), *Obezvučenje zvučnih suglasnika na kraju izgovorne cjeline* (potpuno ili djelomično), *Refleksi nazala *ɔ i slogotvornoga *ɭ* (*ɔ, *ɭ > u, *ɔ, *ɭ > o, *ɔ, *ɭ > o/u), *I jd. im. e-vrste* (-om, -um, -u), *DL jd. im. e-vrste* (-i, -e, -i/-e), *Mn. padeži im. deklinacija* (prevladava čuvanje morfološke razlike DLI mn. ili prevladava morfološko izjednačivanje DLI mn.) te *Upitna zamjenica za živo* (ko, što, šte). Iz tih se karata dadu iščitati osnovne značajke tipične za govore koji, prema klasifikaciji kajkavskih govora Stjepana Ivšića na 4 skupine govora, čine jednu skupinu (IV. mlađu kajkavsku skupinu) na istraživanjima kojih je ova knjiga i nastala. Autorice su, odlučivši se za obradbu frazeološke građe, odabrale sljedeće govorne punktove: Vrbovec, Križevci, Veliki Raščani, Bakovčice, Virje, Podravske Sesvete, Kloštar Podravski te uvrstile i Peteranec koji geografski pripada križevačko-podravskom području, a prema Ivšićevoj klasifikaciji turopoljsko-posavskoj dijalekatskoj skupini. Navodeći po čemu su se križevačko-podravski govori najviše udaljili od osnovnoga kajkavskoga akcenatskoga sustava

te njihove opće i osnovne značajke (unakrsna metatonija osnovnoga kajkavskoga akuta i kajkavskoga cirkumfleksa te pomicanje naglasaka s kratkoga srednjega sloga prema početku riječi i obrnuto s početka sloga prema središnjem), autorice ističu kako se usprkos *neprestanim jezičnim promjenama te bitne jezične crte nisu ni danas promijenile*. Svaki od triju dijalekata na koje se, uz sjevernomoslavački, prema Miji Lončariću, grana cijela križevačko-podravski, glogovničko-bilogorski i gornjolski dijalekt. Autorice tako ovaj zaseban rad dijele na nenumerirana poglavlja i njihova potpoglavlja.

Unutar podravskoga dijalekta posebno su navedena sva mjesta koja taj dijalekt obuhvaća, a koja se geografski nalaze istočno od Koprivnice te su izdvojeni u zasebnu dijalekatsku skupinu prema svojem specifičnom naglasnom sustavu s naglaskom ograničenim na posljednja dva sloga riječi. Usto, autorice navode razloge podjele ovoga dijalekta na dvije osnovne skupine. Riječ je o genetskom razvoju praslavenskih *ɔ i *ɭ koji rezultiraju refleksom *o* na zapadnom području te u dijelu govora dvojakim refleksom *o/u*, a refleksom *u* na istoku područja, uz čuvanje refleksa *o* u nekim kategorijama. S obzirom na tu podjelu, u frazeološkoj leksikografskoj obradbi izabrani su govori Virja i Podravske Sesvete za predstavnike svojih podskupina. Autorice navode da središnje mjesto po svojem zemljopisnom položaju u podravskom dijalektu zauzima govor Virja. O tom je govoru, kao i o drugim dvama izdvojenima (govoru Podravske

Sesveta i Bakovčica), priložen jednostavan i razumljiv popis i opis naglasnoga, vokalskoga i konsonantskoga inventara. Osim toga, navedene su relevantne morfološke značajke tipične za kajkavski morfološki sustav koje potvrđuju nepromijenjeno stanje, ali i one koje upućuju na svojevrsan niz inovativnih promjena. Prema riječima autorica, u uopćenim su se frazemima sve morfološke varijante morale svesti na jedan oblik i to tako da se prednost davala starijemu stanju ili oblicima koji su prevladali u većini slučajeva (primjerice u G mn. stariji nastavak -ø, iako ga u suvremenu stanju sve više potiskuje -ę kod svih osnova). Govor Podravske Sesveta izdvaja se svojim geografskim položajem pokraj nekoliko mješanih kajkavsko-štokavskih govora (Stari Gradac, Bušetina itd.) na koje se nastavljaju novoštokavski govori virovitičkoga kraja te dalje uz Dravu slavonski staroštokavski govori. Autorice su ga svakako s pravom izdvojile unutar cjeline koja obrađuje podravski dijalekt, uzimajući u obzir inovacije na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini, uvjetovane njegovim rubnim položajem. Navedene su i razlike u naglasnoj distribuciji koje je osnova za određivanje mjesta naglaska morfološka, a ne fonetska naspram virovskoga govora. No, s obzirom na to da se u frazemima u znatnoj mjeri čuva petrificirano starije stanje jezika, u više je frazemskih primjera zabilježeno pomicanje naglaska prema kraju fonetske riječi, a ne njegova fiksiranost na pretposljednem ili posljednjem slogu morfološke riječi. Osim toga, navode se i karakteristike tipične za cijeli podravski dijalekt, pa tako i za sesvetski govor: intonacija bez fonološke vrijednosti, pokre-

ćenost zanaglasnih dužina, kajkavska metatonija u poznatim kategorijama itd. Unutar fonološkoga opisa, osim prozodijskoga sustava, uvrštene su i karakteristike u vokalskom i konsonantskom sustavu. Prikaz sesvetskoga govora završava kratkim prikazom inovacija na morfološkom planu. Podravsku skupinu govora zaključuje potpoglavlje "Govor Bakovčica" u kojem su istražene samo najosnovnije jezične značajke, fonološke i morfološke, te nekoliko primjera karakterističnih za (podravski) kajkavski leksik.

U sljedećem poglavlju koji tematizira glogovničko-bilogorski dijalekt, zasebno su obrađeni govori Kloštra Podravskega, Križevaca i Velikih Raščana na isti način kao i prethodni govori koji čine podravski dijalekt (fonološki i morfološki opis). Pritom su navedeni sociolingvistički utjecaji i geografski položaj koji su rezultirali djelomičnim razlikama na konkretnoj govornoj razini, ali ih relevantne značajke za pripadnost kojega govora apstraktnojezičnoj razini svrstavaju u isti dijalekt – glogovničko-bilogorski. Usto, autorice navode brojne inovacije koje zbog rubnoga položaja, kao i u cijeloj križevačko-podravskoj skupini u odnosu na druge govore kajkavskoga narječja, dolaze u znatnom broju. Kako na fonološkoj tako i na morfološkoj razini autorice određenim glavnim značajkama potvrđuju povezanost tih govora s ostalima križevačko-podravske skupine. Govor Križevaca, kao regionalnoga urbanoga središta, osobito je zanimljiv zbog zahvaćenosti znatnim promjenama pod doseljeničkim utjecajem kajkavskoga i nekajkavskoga stanovništva s različitih strana. Zbog obrazovanosti stanovnika toga kraja, jezične se promje-

ne odvijaju brže nego u ostalima. No, rođeni Križevčani svojim govorom potvrđuju osnovne značajke bilogorsko-glogovničkoga dijalekta.

Posljednji dijalekt zastupljen unutar ovoga rada je gornjolonski dijalekt, izdvojen u jednu cjelinu zbog metatonije dugosilaznoga naglaska (â) i akuta (ã) te refleksa stražnjega nazala *ɔ ≠ u. Zasebno je obrađen govor Vrbovca. Navodeći utjecaje doseljeničkih govora na današnju vrbovečku kajkavštinu, autorice popisuju i opisuju temeljna kajkavska jezična obilježja (prozodijska, vokalska, konsonantska i morfološka) koja ovaj govor svrstavaju u gornjolonski dijalekt. Prema klasifikaciji S. Ivšića, kajkavski govor Vrbovca pripada IV. mlađoj kajkavskoj skupini.

Jednako tako, obrađen je i govor Peteranca naglasne osobine kojega se razlikuju od onih u ostalim govorima iz kojih je prikupljena građa za ovu knjigu. Prema tomu ga je S. Ivšić smjestio u III. mlađu kajkavsku skupinu. Zbog svakodnevnih migracija i jezičnih dodira s drugim dijalektnim tipovima kajkavskih govora dolazi u ovome govoru do znatnih promjena na svim razinama. Autorice ističu neke bitne značajke na fonološkoj i morfološkoj razini koje ne odstupaju od većine kajkavskih govora te pripadaju karakteristikama općekajkavskih pojava, dok druge pokazuju odstupanje od većine kajkavskih govora, npr. refleks poluglasa koji je dao otvoreno e (ẹ), a jat za-

tvoreno e (ẹ). Morfološki se sustav peteranskoga govora u većini obilježja ne razlikuje od cjeline kajkavskoga narječja (čuvanje supina, dvojina, V nema posebnoga morfološkoga oblika itd.).

Autorice su za svaki govor svih triju dijalekata zasebno dale povijesni i geografski pregled navodeći i zastupljenost križevačko-podravskih kajkavskih govora u relevantnoj literaturi. Donosi se utvrđenost sadašnjega stanja na fonetskoj, fonološkoj i morfološkoj razini u tim govorima koji su se u prošlosti najviše mijenjali na svim jezičnim razinama u odnosu na druge kajkavske govore. Autorice stoga, kao što i navode u zaključku svoga rada, s obzirom na činjenicu da se proces promjena nastavlja i tako ubrzava nestanak brojnih kajkavskih jezičnih značajki, ovom knjigom prinosu očuvanju bogate frazeologije križevačko-podravskih govora. Izravno prikupljena građa na terenu jezično je opisana i argumentirana te dopunjena i ilustrirana dijalektološkim kartama, a čitava se cjelina – dijalektološki opis – može smatrati zasebnim radom koji je ujedno i uvod u ključni dio knjige – obradbu frazema. Ovom knjigom Jela Maresić i Mira Menac-Mihalić stavljaju pred čitatelja rezultat predanoga rada na terenu, opisujući široko raspršenu križevačko-podravsku skupinu kajkavskih govora te prezentirajući je uvodnim radom o dijalektnim značajkama i frazeološkom obradbom u Rječniku frazema.

Mirjana Crnić